

PUBLIKATIES

MET BIJDAGEN VAN ARNOUD VAN DER MEULEN, MARTIN DE JONGE, RUUD CUPERUS, INES VAN HEES, MARIA ZANDBERG JOHN VAN VLIET EN HENK WUKHUISEN

Vogeltrek in het binnenland

ROB LENSINK M.M.V. VOGELWERKGROEP ARNHEM E.O., 1996. 33 Koperwieken ZW 4 - Vogeltrek in het binnenland. Uitgave Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV), Utrecht. ISBN: 90 5011 090 8. Prijs: f24,50 (voor KNNV-leden: f19,50)

Als Wetenschappelijke Mededeling is bij de KNNV-uitgeverij een boekwerkje over de vogeltrek in onze binnenlanden verschenen. Juist omdat vogeltrekonderzoek zo sterk verbonden is met de kust, is het aardig om eens een vergelijking te kunnen maken met het binnenland. Het onderzoek in het boekje is gebaseerd op waarnemingen die de Vogelwerkgroep Arnhem e.o. op twee telposten heeft gedaan. Veertien jaar lang hebben zij in het IJsseldal bij Dieren en op de zuidwestpunt van de Veluwe de passerende vogels geturfd. De voor- en najaarstellingen hebben een indrukwekkende cijferreeks hebben opgeleverd; cijfers waarop de auteur, Rob Lensink, vervolgens een groot aantal methoden voor statistische gegevensbewerking heeft losgelaten.

Genoemde locaties zijn niet ideaal voor trektellingen. In tegenstelling tot het duinen kustgebied is geen sprake van 'gestuwde' trek. Landvogels die bij de trek naar het zuidwesten op de zee stuiten, vervolgen hun weg zo veel mogelijk langs de kustlijn. In de duinen zijn daardoor soms onwaarschijnlijk grote aantallen passerende vinken en lijsters te zien. Op een telpost kunnen daar op één dag soms evenveel vogels worden gezien als bij Arnhem in een heel najaar! Gestuwde trek vertoont van dag tot dag en van jaar tot jaar zeer grote verschillen. Deze door weer en wind veroorzaakte fluctuaties maakt aantalschattingen en andere berekeningen uitermate moeilijk. De trekwaarnemingen boven het binnenland moeten het daarentegen hebben van de veel gelijkmatiger zgn. 'breedfronttrek'. Dit zijn vliegbewegingen die in feite op iedere willekeurige plek gezien kunnen worden. Het is juist dat gegeven dat het mogelijk maakt om een aantal interessante berekeningen uit te voeren. Uit de aantallen over de telpunten vliegende vogels kon bijvoorbeeld opgemaakt worden hoe veel er in totaal over het hart van Gelderland vliegen. De auteur komt voor het najaar op o.a. een klein miljoen koperwieken en meer dan 10.000 sperwers. Andere berekeningen betreffen de vliegrichting in relatie tot de bestemming, het doortrekpatroon, tijdstippen en seizoensommen. Het zijn de statistische bewerkingen die de gegevens in het boek interessant maken voor vogelaars. Voor de geïnteresseerde leek die de opleiding 'hogere rekenkunde' voor gevorderden' niet heeft afgemaakt is het dat nauwelijks. Maar voor hen is deze Wetenschappelijke Mededeling dan ook niet bedoeld.

De Vecht

JAC. P. THIJSSSE, 1996. De Vecht. Uitg. Terra, Zutphen. Heruitgave van het 10e Verkade-album uit 1915. ISBN 90 6255 707 4. Prijs f 39,50.

Wat heeft de Vecht met de duinen te maken? Op het eerste gezicht niet zo heel veel. Toch is er een verbindend element en wel de luthoven en landgoederen. Evenals in de duinzoon tussen Wassenaar en Heemskerk streken rijke lieden uit Amsterdam neer in de oostelijke buitengewesten van onze hoofdstad.

In het boek wordt de Vecht vanaf zijn oorsprong in Utrecht beschreven tot aan het IJmeer, toen nog de Zuiderzee. In elk hoofdstuk beschrijft Thijssen een deel van de Vecht en z'n omgeving. Van het 'parkachtig bosch met gladde beuken' bij Maarssen naar de 'parkboschen van Breukelen'.

De heruitgave is aangevuld met recent kaartmateriaal en suggesties voor korte wandelingen. Een leuk boek voor de liefhebber van landgoederen en buitenplaatsen.

Begrazing

R. MEYDAM, 1996. Begrazing in Meijendel. Uitg. Wetenschapswinkel Biologie Utrecht en Vakgroep Terrestrische Oecologie en Natuurbeheer (LUW). Publikationsnummer: P-UB-096-10. Te bestellen op telefoonnummer 030-2537363. Prijs f 10,-.

In opdracht van de NV Duinwaterbedrijf Zuid-Holland is het begrazingsproject in Meijendel geëvalueerd. De evaluatie richt zich op de deelgebieden Kijfhoek/Bierlap (275 ha) en Helmduinen (135 ha), waar tussen 1990 en heden Galloway-runderen en Fjordenpaarden zijn ingezet om de verhouding tussen de huidige vegetatietypen te bestendigen en de vervuiling terug te

dringen. Na zes jaar worden de dierkundige aspecten van de evaluatie uitgevoerd. Centraal daarbij stonden de vragen welk en hoeveel voedsel de grazers aan de duingebieden hebben onttrokken en in hoeverre dit overeenkomt met de draagkracht van de terreinen.

De conclusie is dat het voedselaanbod van Kijfhoek/Bierlap niet voldoende is voor de grazers. Als aanbeveling volgt dat het aantal grazers verlaagd dient te worden. Omdat de paarden minder 'zelfredzaam' zijn, komen zij voor verwijdering in aanmerking. Deze conclusie volgt met name uit een gewichtsafname van de paarden in de onderzoeksperiode; de koeien bleven op gelijk gewicht. De draagkracht van de Helmduinen is voldoende om het huidige aantal grazers te kunnen herbergen.

Belangrijke Vogelgebieden

TON EGGENHUIZEN EN RITA VAN DEN TEMPEL, 1996. Belangrijke vogelgebieden. Uitg. KNNV, Utrecht en Vogelbescherming Nederland, Zeist. ISBN 90 5011092 4. Prijs f 19,95.

Een boekje op broekzakformaat, met achterin een handige overzichtskaart. Op het eerste gezicht ontbreekt de pier van IJmuiden. Dit is vreemd, want deze locatie is een vogelkijkpunt bij uitstek. Uit de algemene informatie met o.a. de selectiecriteria wordt echter duidelijk waarom. Zo is de Zuidpier c.a. geen broedgebied van bijvoorbeeld de roerdomp noch verblijven er grote aantallen ganzen in de winter. Wel is er veel vogeltrek waar te nemen, maar dat is dus geen criterium.

Per belangrijk vogelgebied is praktische informatie opgenomen. Over de openstelling, observatiehut, infocentrum, logboek en/of excursie. Jammer genoeg staan de busverbindingen niet vermeld. Vooral voor Zeeland een gemis. Verder is het boekje zeer de moeite waard.

Chemisch-ecologische flora

H. VAN GENDEREN, L.M. SCHOONHOVEN EN A. FUCHS, 1996. Chemisch-ecologische Flora van Nederland en België; Een inleiding over aard en ecologische betekenis van secundaire plantestoffen. Uitg. KNNV, Utrecht. ISBN 90 5011 087

„Duurzame Energie” schoon genoeg

- **Investeer in de toekomst met duurzame energie.**
- **Volg de ontwikkelingen op de voet.**
- **Met al het nieuws over zon, wind, biomassa.**

Ik neem voor 75 gulden duurzame een jaarabonnement op

Naam: _____

Adres: _____

Stichting Tijdschrift Duurzame Energie
G. Le Belle
Voorweg 9 - 1871 CK Schoorl

Zonder „Duurzame Energie” valt er niet meer te leven

8. Prijs f 69,50 (Voor leden van de KNNV f 59,50).

Weinigen zullen het rijk der secundaire plante(n)stoffen goed kennen. Flarden daarvan echter wel: nicotine en cafeïne zijn toch economische motoren. En in de geneeskunst wordt al millennia driftig gebruik gemaakt van de genezende werking van bepaalde plantensoorten. Recent is de belangstelling sterk gegroeid vanwege het zoeken naar 'biologische' vervangers voor chemische bestrijdingsmiddelen. De kennis over secundaire plantenstoffen is vooral door deze toepassingen ontwikkeld en niet vanuit de invalshoek van de plant zelf: de rol van deze stoffen in ecologie en evolutie. Deze chemisch-ecologische flora geeft een degelijk overzicht van de kennis per plantenfamilie die in onze contreien aanwezig is.

De voornaamste functie van secundaire plantenstoffen is bescherming van de plant tegen vraat en infecties. De werking is zeer verscheiden maar in grote lijnen te onderscheiden in vergiftiging en afstoting. Een mooi voorbeeld zijn de looistoffen (tanninen) in de eik. Deze remmen de eiwitvertering bij de belagers en ook de opname van essentiële metalen. Veel insecten en herbivoren mijden daarom de eik of overleven een aanval niet. De looistoffen zijn ook aanwezig in de strooisellaag, en zijn op zure bodems ook van grote invloed op de vegetatie in de kruidlaag.

Erg interessant in het boek is ook een beschouwing over de 'evolutie' van deze stoffen. Samen vormen ze een enorme diversiteit, maar ze zijn terug te voeren op een klein aantal syntheseroutes, die waarschijnlijk in het evolutionaire proces steeds verder zijn verjnd.

De flora beschrijft enkele cases van duinplanten. In Meijendel werd waargenomen dat konijnen het giftige Jacobskruid alleen in de winter de wortelkroon opeten, waardoor zij wortels nieuwe planten kunnen vormen. De bittere smaak maakt bitterling en strandduizendguldenkruid voor konijnen voldoende onappetijtelijk om massaal in duinvalleien te kunnen groeien. Over toorts, kardinaalsmuts, hondstong en digitalis zijn ook leuke verhalen te vinden.

Van harte aanbevolen voor wie meer wil dan soortenjagen en zich niet laat afschrikken door complexe chemische structuurformules.

Wildernis

DWIGHT HOLING (algemene redactie), 1997. *Wildernis in Europa. Gids van 45 ongerepte landschappen* (Oorspronkelijke titel: *The Wild Places of Europe* 1996). Uitg. Het Spectrum, Utrecht. ISBN 90 274 5641 0. Prijs f 79,90.

Je zult maar je vakantiebestemming nog niet hebben bepaald en dan dit boek voor ogen krijgen. Bijna 300 pagina's tonen de mooiste plekken in Europa voor de liefhebber van uitgestrekte wildernissen. Vrijwel zonder uitzondering kwalitatief hoogwaardige foto's ondersteunen de informatieve tekst. Wie geprikkeld wordt door één van de bestemmingen kan vervolgens aan de hand van de reizigersinformatie voldoende aan de weet komen om de expeditie voor de bereiden. Kort vermeld staat welke mogelijkheden er zijn om te overnachten of te kamperen, wanneer het gebied het best te bezoeken is, welke landkaart moet worden aangeschaft en of er voor invaliden voorzieningen zijn. In het boek is zowaar ook nog een Nederlandse wildernis opgenomen en wel de Wadden. En de plaatjes tonen dat je ook in Nederland foto's kunt maken zonder storende menselijke aanwezigheid. Dit is dan ook alleen voorbehouden aan de Waddeneilanden, want in de duinen is er vrijwel nergens meer een ongestoorde einder.

Er is vermoedelijk een selectie gemaakt in de beschrijving van de wildernissen. Zo is voor Zweden alleen Padjelanta en Mudus beschreven, terwijl het enorme Sarek Nationaal Park niet aan bod komt. Misschien heeft men gedacht dat je dan meer van hetzelfde krijgt want heel Lapland is een grote, adembenemende wildernis. Bovendien kun je uitsluitend over Skandinavië al een dergelijk boek met wildernissen vullen. Frankrijk, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland daarentegen zijn beter bedeed. Vanuit commercieel opzicht misschien ook wel logisch en verstandig, want er gaan nu eenmaal meer Hollanders naar centraal en zuid-Europa dan naar Skandinavië. En daar is de ware Scandofiel niet rouwig om want zijn credo is leve de rust en de ruimte.

De prijs is even slikken, maar de kwaliteit van het boek is er dan ook naar. Wie is opgebrand in het volle, hectische Holland en toe is aan het opladen van zijn geestelijke accu zou dit boek zeker moeten aanschaffen. Alleen al de aantrekkelijke plaatjes geven de gespannen geest een diepe rust.

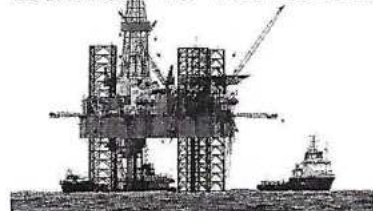
draagt extra bij aan het laatstgenoemde doel en voegt daar overdracht van kennis aan toe. Kennis over de herkenning van, de verspreiding van, het onderzoek aan en beschermingsmaatregelen voor vleermuizen. Daarmee dient hij als uitgangsmateriaal voor het onderzoek naar voor- en achteruitgang van aantallen, dat in 1994 is opgestart. Uit het feit dat het atlasproject deels bestond uit pionierswerk, op het gebied van systematische inventarisatie met behulp van batdetectors, mag geconcludeerd worden dat de atlas een wereldprimeur is. Het geheel ziet er zeer wetenschappelijk uit, wat overigens niet afdoet aan de toegankelijkheid. Zoals gebruikelijk in een atlas wordt de inhoud verduidelijkt met foto's, schema's, kaarten, tekeningen, tabellen en grafieken. Wat ontbreekt zijn een algemene inleiding, waarin doelen, doelgroepen en samenhang met projecten zijn weergegeven, en een conclusie, waarin wordt aangegeven in hoeverre doelen zijn gehaald en wat door wie met de resultaten gedaan moet worden.

Vegetatie

J.H.J. SCHAMINÉE, A.H.F. STORTELDER EN E.J. WEEDA, 1996. *De Vegetatie van Nederland, deel 3, Plantengemeenschappen van graslanden, zomen en droge heiden*. Opulus Press Leiden/Uppsala. ISBN 91-8871-605-8. Prijs f 99,50 (incl. btw, excl. porto, f 450,- incl. porto en btw voor de gehele serie), te bestellen bij Opulus Press, Van der Valk Boumanweg 180 Y, 2352 JD Leiderdorp, tel/fax 071-5890168.

Zoals (groepen van) soorten levende wezens worden geclassificeerd in de taxonomie, worden plantengemeenschappen geclassificeerd in de syntaxonomie. In de delen 2 tot en met 5 van *De Vegetatie van Nederland* wordt een syntaxonisch overzicht gegeven. Daarbij wordt op ieder classificatieniveau volgens een vaste ordening informatie gepresenteerd, betreffende: naam van het syntaxon, diagnostische soorten, ecologie, successie en zonerings, structuur, verspreiding en natuurbeheer. Aan elke klasse (het hoogste syntaxon in de hiërarchie) is een hoofdstuk gewijd. Veel Nederlandse plantengemeenschappen zijn floristisch te zeer verarmd voor een classificatie op het niveau van de associatie (het fundamentele syntaxon). Om deze onverzadigde gemeenschappen toch te benoemen hebben de auteurs de begrippen romp-derivatgemeenschap gebruikt. Elke klasse is echter gedocumenteerd met synoptische tabellen en kwantitatief ondersteund en geïllustreerd met spectra. Hierin zijn 140.000 vegetatieopnamen nummeriek verwerkt en dat maakt de *Vegetatie van Nederland* uniek. Als de geïnteresseerde leek echter wil weten hoe de tabellen en spectra tot stand zijn gekomen en geïnterpreteerd moeten worden, moet hij deel 1 (grondslagen, methoden en toepassingen) bestuderen en dat is zeer zware kost (zie de recentie in DUIN 1995:4). Deel 3 is overigens evenals de reeds verschenen delen 1 en 2 rijk geïllustreerd met indrukwekkende kleurenfoto's.

Winnen is Verliezen

De boortorens van de NAM moeten voorlopig met hun poten van het wad afblijven. Dat heeft de Waddenvereniging bereikt dankzij vijf jaar hard knokken voor de waddennatuur. Maar de NAM blijft op het waddengas azen. Gas winnen in het wadgebied levert de NAM miljarden op. We verliezen daarmee echter de rust en ruimte in het grootste natuurgebied van Nederland. De Waddenvereniging vindt die prijs te hoog.

Help ons de wadden te beschermen en meld u aan als lid van de Waddenvereniging. Dat kan al voor f 37,50 per jaar (studenten en 65plussers f 22,50). Bel meteen 0517-41 55 41.

Vleermuizen

H. LIMPENS, K. MOSTERT, W. BONGERS, E.A., 1997. *Atlas van de Nederlandse Vleermuizen, Onderzoek naar verspreiding en ecologie*. KNNV Uitgeverij, Utrecht. ISBN 90-5011-091-6. Bestelwijze: f 49,50 + f 7,50 verzendkosten overmaken op giro 13028 t.n.v. KNNV Uitgeverij, Utrecht o.v.v. 'bestelling NB65 Vleermuizen'.

De drie doelen van het Vleermuis Atlas Project waren inventarisatie van de Nederlandse vleermuizen, inzicht krijgen in het gebruik van het landschap door vleermuizen en het verkrijgen van meer aandacht voor vleermuizen om zo de bescherming te bevorderen. De atlas zelf